

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Кафедра фундаментальних дисциплін початкової освіти

«До захисту допускаю»
Завідувач кафедри фундаментальних
дисциплін початкової освіти,
доктор педагогічних наук, професор
_____ Володимир КОВАЛЬЧУК
« ____ » _____ 2025 р.

**Розвиток творчого мислення учнів
початкових класів засобами
театрально-ігрової діяльності**

Спеціальність 013 Початкова освіта
Освітня програма *Початкова освіта*

Магістерська робота
на здобуття кваліфікації – Магістр початкової освіти.
Вчитель початкових класів
закладу загальної середньої освіти

Автор роботи *Думич Роман Миколайович* _____
підпис

Науковий керівник канд. пед. н., доцент
Кравченко-Дзондза Олена Енейвна _____
підпис

Дрогобич, 2025

Захист магістерської роботи
Розвиток творчого мислення учнів початкових класів
засобами театральної-ігрової діяльності

(тема роботи)

Оцінка за стобальною шкалою: _____

Оцінка за національною чотирибальною шкалою:

Коротка мотивація захисту:

Дата

Голова ЕК _____
підпис

прізвище та ініціали

Секретар ЕК _____
підпис

прізвище та ініціали

АНОТАЦІЯ

Розвиток творчого мислення учнів початкових класів засобами театральної-ігрової діяльності

У магістерській роботі здійснено аналіз понять «театральна-ігрова діяльність», «театралізація», «творче мислення» в аспекті мовно-літературної освіти на початковому етапі навчання. Визначено сутність, види та форми театральної-ігрової діяльності та особливості її використання в освітньому процесі початкової школи. Проаналізовано способи використання театральної-ігрової діяльності як педагогічної технології на уроках читання.

Визначено методичні умови використання прийомів театралізації.

Проведене педагогічне дослідження дало змогу обґрунтувати ефективність використання форм театральної-ігрової діяльності на уроках мовно-літературної освітньої галузі у 3 класі початкової школи.

Результати педагогічного експерименту підтвердили, що застосування інтерактивних форм театральної-ігрової діяльності забезпечує позитивну динаміку сформованості емоційного, інтелектуального та комунікативного компонентів творчих здібностей молодших школярів. Включення театралізованих ігор та інсценізацій в освітній процес початкової школи є методично доцільним та педагогічно обґрунтованим.

ANNOTATION

Developing creative thinking in primary school students through theater and play activities

The master's thesis analyses the concepts of 'theatrical-game activity', "theatricalisation" and 'creative thinking' in the context of language and literature education at the initial stage of learning. It defines the essence, types and forms of theatrical-game activity and the peculiarities of its use in the educational process of

primary school. The ways of using theatrical and gaming activities as a pedagogical technology in reading lessons are analysed.

The methodological conditions for the use of theatricalisation techniques are determined.

The pedagogical research conducted made it possible to substantiate the effectiveness of using forms of theatrical and gaming activities in language and literary education lessons in the 3rd grade of primary school.

The results of the pedagogical experiment confirmed that the use of interactive forms of theatrical and game activities ensures positive dynamics in the formation of the emotional, intellectual and communicative components of the creative abilities of younger schoolchildren. The inclusion of theatrical games and performances in the educational process of primary school is methodologically appropriate and pedagogically justified.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади розвитку творчого мислення молодших школярів	
1.1. Поняття та структура творчого мислення (аналіз психологічних і педагогічних підходів).....	11
1.2. Театрально-ігрова діяльність в освітньому процесі як засіб творчого розвитку.....	15
РОЗДІЛ 2. Театрально-ігрова діяльність як педагогічна технологія	
2.1. Сутність, види та форми театрально-ігрової діяльності.....	23
2.2. Методи використання прийомів театралізації	29
РОЗДІЛ 3. Експериментальна робота з розвитку творчого мислення учнів початкових класів засобами театрально-ігрової діяльності	
3.1. Етапи педагогічного експерименту.....	37
3.2. Результати експериментального дослідження.....	42
Висновки	49
Список використаної літератури.....	51
Додаток	56

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена сучасними вимогами до початкової освіти, яка має орієнтуватися не лише на засвоєння знань, а й на формування в учнів уміння нестандартно мислити, творчо діяти та проявляти власну індивідуальність. У контексті Нової української школи особливе значення набуває розвиток *креативності, комунікації, критичного мислення та уміння співпрацювати* — компетентностей, що є фундаментом успішної особистості в умовах стрімких суспільних змін.

Театрально-ігрова діяльність виступає одним із найефективніших засобів розвитку творчого мислення молодших школярів, оскільки:

- поєднує елементи гри, драматизації, імпровізації та художнього перевтілення;
- забезпечує природну для дитини можливість експериментувати з ролями, сюжетами, емоціями;
- стимулює уяву, образне мислення, внутрішню свободу та ініціативність;
- створює умови для командної роботи, взаємодії, співтворчості;
- сприяє формуванню емоційного інтелекту та соціальних навичок.

У сучасних педагогічних умовах зростає потреба в методиках, які роблять навчання інтерактивним, емоційно насиченим і змістовним. Театрально-ігрові технології відповідають цьому запиту, однак їх потенціал у розвитку саме творчого мислення молодших школярів ще недостатньо реалізований у практиці початкової школи. Це вимагає наукового обґрунтування, систематизації та розробки ефективних педагогічних підходів.

Таким чином, *актуальність дослідження визначається:*

- потребою оновлення освітнього процесу відповідно до компетентнісної парадигми НУШ;

- важливістю розвитку творчого мислення як ключової здібності сучасної дитини;
- недостатньою науково-методичною розробленістю театральних технологій для початкової школи;
- запитом учителів на практичні інструменти активізації творчого потенціалу учнів.

Проблему розвитку учнів початкових класів засобами театральних технологій діяльності розглядали педагоги, психологи, філософи, письменники та науковці, зокрема, Н. Кічук, К. Хоруженко, І. Барановська, О. Деркач, Н. Муляр, О. Олійник, Л. Макаренко, Н. Луцак. Вони рекомендують для театралізованих постановок у початковій школі використовувати творчий досвід корифеїв театального мистецтва: В. Немировича, Л. Курбаса, П. Саксаганського, Г. Юри та інших. Питання розвитку творчих здібностей учнів висвітлено і у Концепції Нової української школи, яка визнає кожен дитину талановитою та спрямовує навчання на розвиток її здібностей.

Спостерігаючи за навчальною та творчою діяльністю учнів на уроках, ми виявили низку протиріч, що стоять перед школярем як суб'єктом навчання. Зокрема, це протиріччя між логічно-раціональним та образно-емоційним сприйняттям учнем початкової школи художнього тексту, між обсягом теоретичних знань та вмінням їх застосовувати у навчальній діяльності, між аналізом та інтерпретацією літературного твору, осмисленням його формальних і змістовних сторін, цілого і частини.

Ці суперечності визначили проблему дослідження: як за допомогою театральних технологій і прийомів досягти реальних результатів у розвитку творчого мислення учнів, узгодивши їхню освітню і творчу діяльність. Вирішення проблеми стало *метою магістерського дослідження*: розробити, обґрунтувати та експериментально перевірити теоретичні та методичні положення творчого розвитку учнів початкових класів на основі театральних технологій і прийомів.

Об'єктом дослідження є процес літературно-творчого розвитку учнів початкових класів.

Предмет дослідження – особливості використання театральних ігрових методів і прийомів у літературно-творчому розвитку учнів.

Аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури, результати констатуючого етапу експерименту, узагальнення методичного досвіду вчителів, власного досвіду роботи з молодшими школярами дозволили висунути **гіпотезу дослідження**. Розвиток творчого мислення учнів на основі театральних ігрових методів і прийомів буде успішним, якщо:

- оптимізувати критерії, що дозволяють діагностувати кількісні та якісні зміни літературно-творчого розвитку;
- в систему освітньої діяльності учнів початкових класів включити творчу, театральну ігрову діяльність.

Предмет, мета і гіпотеза зумовили **завдання дослідження**:

- 1) сформулювати і проаналізувати понятійний апарат дослідження;
- 2) систематизувати театральні ігрові методи і прийоми та визначити їх можливості для розвитку творчого мислення учнів;
- 3) виявити готовність учнів початкових класів до навчання на основі театральних ігрових методів і прийомів;
- 4) розробити методику навчання школярів з урахуванням закономірностей літературного розвитку, вікових особливостей учнів початкової школи, взаємодії навчальної, читацької та театральної ігрової діяльності;
- 5) розробити критерії діагностики розвитку творчого мислення, провести дослідне навчання, експериментально перевірити ефективність запропонованої методики навчання, сформулювати практичні рекомендації щодо використання театральних ігрових методів і прийомів з метою літературного і творчого розвитку.

Основні **методи** вирішення поставлених завдань:

1) *теоретичні*: міждисциплінарний аналіз літературознавчої, психологічної, педагогічної, методичної літератури з проблеми дослідження; порівняльний, системний аналіз; проектування та моделювання освітнього процесу;

2) *емпіричні* (діагностичні, експериментальні): вивчення педагогічного досвіду, спостереження; констатуючий, формуючий, контрольний етапи експерименту; анкетування, опитування, тестування; аналіз діяльності педагога та учнів тощо; аналіз, обробка результатів навчання.

База дослідження. Базою для проведення експериментальної роботи став ліцей №74 імені Марії Підгірянки Львівської міської ради.

Основні етапи дослідження. Дослідження проводилося з 2024 по 2025 рік у три етапи: пошуковий, формувальний, контрольний.

1 етап – осмислення стану проблеми; розробка теоретичних і методичних основ, формулювання мети, завдань, гіпотези дослідження; відбір навчального матеріалу для експериментальної роботи; проведення констатуючого етапу експерименту.

2 етап– уточнення вихідних положень дослідження, розробка методики та програми дослідного навчання; проведення формуючого етапу експерименту, контрольного етапу експерименту;

3 етап –кількісний і якісний аналіз, узагальнення результатів дослідно-експериментального навчання.

Наукова новизна дослідження полягає в оптимізації критеріїв літературного розвитку школярів з урахуванням сучасних реалій, створенні методичних рекомендацій щодо використання театрально-ігрової діяльності задля творчого розвитку учнів.

Теоретичне значення дослідження визначається тим, що систематизовано понятійний апарат; обґрунтовано використання театрально-ігрових методів і прийомів у системі уроків і позакласній роботі.

Практичне значення дослідження полягає в розробці системи вправ і завдань з використанням театральних ігор і прийомів; сформульовано рекомендації для вдосконалення читачкої, навчальної та театральних ігор діяльності учнів початкових класів.

Апробація та впровадження результатів дослідження здійснювались на науково-методичних семінарах кафедри фундаментальних дисциплін початкової освіти, звітній студентській конференції, Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи» з публікацією:

Думич Р., Кравченко-Дзондза О. Ігрова та театральна діяльність як засіб розвитку творчих здібностей учнів початкової школи. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи*. Том XIX: Людина, суспільство, історія: діалог у гуманітарному просторі / [Ред.: Я. Гжесяк, І. Зимомря, В. Ільницький]. Конін – Ужгород – Перемишль – Миколаїв: Посвіт, 2025. С.141–144.

Структура роботи зумовлена метою і завданнями дослідження: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (41 найменування).

Розділ 1. Теоретичні засади розвитку творчого мислення учнів початкових класів

1.1. Поняття та структура творчого мислення (аналіз психологічних і педагогічних підходів)

Мистецтво в житті дитини є засобом пізнання і міжособистісного спілкування, способом вираження ставлення дитини до світу. Для учня початкової школи мистецтво надає можливість самоактуалізації, оскільки інші види предметної діяльності ще не можуть дати дитині молодшого шкільного віку доступних для цього засобів. Також будь-яка драматична дія пов'язана з грою, що, безумовно, є близьким і доступним для дитини. Перед вчителем початкових класів стоїть непросте завдання паралельного розвитку творчого та інтелектуального потенціалу школярів. Для найбільш повної реалізації здібностей учнів необхідно активізувати почуття та емоції, тобто розвинути творче мислення.

Питання творчого мислення привертало увагу багатьох психологів і педагогів, адже здатність людини створювати нові ідеї та нестандартні рішення є основою інтелектуального розвитку та життєвої успішності. У сучасній науковій літературі поняття «творче мислення» розглядається як процес породження оригінальних, соціально або особистісно значущих ідей, який відбувається на основі аналізу, синтезу, узагальнення, інтуїції й уяви. Дж. Гілфорд ввів поняття дивергентного мислення, тобто такого, що передбачає пошук різноманітних варіантів вирішення проблеми. Він виокремив базові характеристики творчого мислення:

- біглисть (швидкість продукування ідей)
- гнучкість – уміння переходити між різними способами розв'язання;
- оригінальність – нестандартність підходів;
- точність (розробленість) – деталізація та логічність рішень [Цит. за: 41].

Е. Торранс розглядав творче мислення як здатність бачити проблему під іншим кутом, переосмислювати і змінювати ситуацію. Він розробив тести творчого мислення, які й сьогодні активно застосовуються у школах [40]. Науковці підкреслюють соціальну природу творчості: творче мислення розвивається у співпраці, через мовлення, спільну діяльність, гру, розглядають творчість як діяльність, у якій поєднуються свідомі та інтуїтивні процеси, логічні операції й емоційні стани [1, 161].

Психологи визначають творчість у широкому сенсі слова як «механізм розвитку, як взаємодію, що веде до розвитку», а творче мислення як процес у ситуації вирішення завдання, причому творчим завданням він вважає завдання, вирішення якого неможливо отримати шляхом логічного висновку [10, 206]. З точки зору вчених, творчість людини — це «одна з конкретних форм прояву механізму розвитку». В основу підходу до вивчення даної конкретної форми покладено принцип трансформації етапів розвитку явища в структурні рівні його організації та функціональні ступені подальших розвиваючих взаємодій.

На думку В. Моляко «творче мислення – це здатність пропонувати нові підходи та ідеї для вирішення поставлених задач; це змога креативно діяти у нестандартних життєвих ситуаціях та сприймати світ інакше» [18, 45–46].

В Москалець вважає, що творче мислення – це спосіб оновлення нових ідей, зміни погляду та створення нових рішень для вирішення поставлених задач [21, 115].

Науковці стверджують, що «творче мислення дає змогу дітям освоювати розумові здібності високого порядку ще з раннього віку. В подальшому це покращить розуміння важливих питань, розв'язання проблем і прийняття рішень [27]. Зокрема, В Кремень: творче мислення відіграє важливу роль у когнітивному розвитку. Воно сприяє поліпшенню різних

когнітивних навичок, таких як гнучкість мислення, аналітичні та проблемно-орієнтовані здібності, абстрактне мислення та здатність до інновацій [27, 68].

Для творчого мислення потрібна гнучкість розуміння і сприйняття ситуації, а також здатність мислити абстрактно і пов'язувати різні ідеї та концепції. Воно задіює різні когнітивні процеси, такі як аналіз, синтез, оцінка і оригінальність мислення. Здатність креативно мислити допомагає розглядати проблеми з різних точок зору, відходити від стереотипів і створювати нові ідеї. Завдяки творчому мисленню також розвиваються критичне мислення, інтуїція і здатність до інновацій. Це дозволяє вийти за рамки звичних шаблонів і шукати альтернативні підходи до вирішення проблем.

Творче мислення сприяє розвитку навичок комунікації та співпраці. Коли людина мислить творчо, вона відкрита для ідей та рішень інших людей і готова працювати в команді, взаємодіючи та обмінюючись припущеннями. Значну роль у когнітивному розвитку відіграє творче мислення. Воно включає не тільки художню діяльність або культуру, але може проявлятися і в інших сферах життя, від науки і бізнесу до проблем повсякденного життя [31, 22].

У педагогіці творче мислення визначають як інтелектуальну здатність дитини застосовувати знання в нових умовах, створювати нові образи, ідеї, способи дії. Відомі педагоги (В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі) наголошували, що розвиток творчості можливий лише в атмосфері свободи, гри, діалогу та підтримки. Відзначають, що у молодшому шкільному віці творче мислення пов'язане з: ігровою діяльністю, образним уявленням світу, емоційною відкритістю, потребою у самовираженні. Саме тому використання мистецьких та театральних методик має високий розвивальний потенціал.

У результаті опрацювання наукової літератури ми визначили орієнтовну структуру творчого мислення.

Структура творчого мислення

Загальноприйнято вважати, що структура творчого мислення включає такі компоненти:

Компонент	Сутність
Мотиваційний	Прагнення до новизни, інтерес до проблеми, бажання експериментувати.
Когнітивний	Знання, уявлення, логічні операції (аналіз, узагальнення), словниковий запас.
Емоційно-вольовий	Впевненість у власних силах, здатність долати труднощі, емоційна чутливість.
Операційно-діяльнісний	Уміння імпровізувати, застосовувати різні стратегії мислення, генерувати ідеї.

Творче мислення, на думку науковців, потрібно починати розвивати вже в початковій школі, застосовуючи методи, які спонукатимуть учнів до активного творчого мислення, до гнучкості, швидкості та оригінальності. Творче мислення у молодшому шкільному віці розвивається в тому випадку, якщо учні, виконуючи проблемні завдання, долають навчальні труднощі, не використовуючи шаблони вирішення. Також школяр може запропонувати рішення, яке було відоме раніше і використовувалося на практиці, але він самостійно його вирішив. Саме тоді на допомогу школяреві приходить інтуїція. У творчій діяльності формуються вміння вирішувати нестандартні завдання.

Ефективність розвитку творчих здібностей значною мірою залежить від методів, які використовує вчитель: вони мають спонукати дітей до активного пошуку, висування власних ідей, самостійного аналізу ситуацій, а також до вироблення вміння бачити кілька можливих варіантів розв'язання. У молодших школярів творче мислення розвивається тоді, коли вони виконують проблемні завдання, долають навчальні труднощі, не спираючись

на заздалегідь задані шаблони. Дитина може запропонувати і вже відоме рішення, але важливо, що вона *відкриває його сама*, проходячи шлях самостійного міркування. У таких ситуаціях провідну роль відіграє інтуїція, яка дозволяє школяреві швидше знаходити нестандартні підходи, спираючись на попередній досвід та внутрішні відчуття. Саме у творчій діяльності — театралізованій грі, моделюванні, сюжетно-рольових вправах, інсценізаціях — формуються вміння вирішувати нестандартні завдання, критично оцінювати варіанти дій, сміливо висловлювати власні ідеї та не боятися помилок. Театрально-ігрова діяльність створює умови, де дитина не просто відтворює зразок, а *творює*, експериментує, імпровізує, що й становить основу розвитку творчого мислення.

1.2. Театрально-ігрова діяльність в освітньому процесі як засіб творчого розвитку

Сучасне суспільство потребує абсолютно інших людей – творчих і активних, здатних до творчої діяльності. Займаючись творчою діяльністю, дитина набуває певних здібностей і якостей, які необхідні їй при зіткненні з невідомими ситуаціями і змінами. Школяр, яка займається творчістю, постійно контактує з навколишнім світом. У національній Концепції «Наша українська школа» зазначається: «У випускника сучасної школи повинні бути сформовані готовність і здатність творчо мислити, знаходити нестандартні рішення і проявляти ініціативу»[23]. Таким чином, сьогодні розвиток творчої активності особистості є одним із головних завдань сучасного суспільства і освіти.

Реалізувати самостійні творчі ініціативи учнів, залучити їхню емоційну чуйність, жагу до пізнання як ґрунт особистісного інтересу до вивчення літератури допоможуть сценічно-ігрові методи та прийоми, однак їхній методичний потенціал ще не освоєний. Театралізація з використанням ігрових елементів є найбільш прийнятною формою діяльності для молодших

школярів, адже використання прийомів театралізації допомагає творчо розвиватися учням, а за основу беруться творчі завдання, які сприяють самовираженню учнів. Вивчення педагогічної та методичної традиції, сучасної освітньої ситуації засвідчило, що навчальна та творча діяльність школярів часто штучно розірвані, знання та дії, аналіз та інтерпретація тексту неузгоджені.

Початкова школа є важливим етапом становлення особистості дитини, формування її пізнавальних інтересів, емоційної сфери, комунікативних умінь і творчих здібностей. Саме в молодшому шкільному віці діти відзначаються високою ігровою активністю, образністю мислення та здатністю до фантазування. Тому використання театрально-ігрової діяльності виступає одним із найбільш ефективних засобів розвитку творчого мислення учнів.

Висока чутливість цього віку визначає високу потенційність різнобічного розвитку учня, а також його творчих здібностей. Театр, як один з видів творчості, своєю багатовимірністю, різноманітністю і синтетичною природою допоможе дитині в осягненні світу, захопить її добром, бажанням ділитися власними думками, вмінням розуміти, чути інших, розвиватися, творити і грати.

Роль театру в розвитку особистості дитини важко переоцінити. Театральна творчість має потужний потенціал монолітного впливу на особистість дитини, оскільки сприяє розвитку творчих здібностей. Театральна діяльність пропонує величезні можливості розвитку творчих здібностей молодшого школяра не тільки в сприйнятті і розумінні мистецтва, а й у власній творчості. Вона розвиває увагу, спостережливість, вміння фантазувати і, що особливо важливо, формує почуття особистісної присутності в культурі.

Театрально-ігрова діяльність учнів початкової школи посідає чільне місце серед різних видів дитячих ігор. У процесі ігрової діяльності

формується здатність школярів усвідомлювати театральну умовність, створюються придатні умови для зародження відчуття театру.

Мовно-літературна освітня галузь згідно Державного стандарту формує змістову лінію «Театралізуємо», що передбачає «розвиток комунікативних умінь учнів, зокрема вміння моделювати різні ситуації спілкування, обирати відповідні комунікативні стратегії, досліджувати несловесні засоби спілкування» [8]. Ця змістова лінія впроваджується на уроках читання через організацію театральної-ігрової діяльності в процесі вивчення літератури. Це сприяє розвитку творчих здібностей молодшого школяра, а також спрямовано на «удосконалення у володінні українською мовою; усвідомлення різних комунікативних стратегій (словесні й несловесні засоби спілкування); творчість (створення образу засобами експресії)» (Державний стандарт, 2018) [9].

Дослідження поняття «театралізація» у шкільному освітньому процесі безпосередньо пов'язане з театральною технологією. Театральна технологія – це особлива техніка дії, заснована на системі театру, це ігрові, інтерактивні методики, які інтерпретуються і «пристосовуються» до вивчення будь-якого предмета, сприяють як дитячій, так і педагогічній творчості [38]. Примітно, що «будь-яка діяльність може бути або технологією, або мистецтвом. Мистецтво побудоване на інтуїції, технологія – на науці. З мистецтва все починається, технологією закінчується, щоб потім все почалося спочатку» [5, 5]. Зокрема, в освіті в повному обсязі технологізації може зазнати тільки навчання, а розвиток і виховання – частково.

На думку О. Олійник, поняття «театралізація» застосовується досить різнобічно, а саме:

- 1) для інтерпретації події чи тексту з внесенням елементів драматичної дії, тобто сценічно;
- 2) драматизація в театральній формі;
- 3) форма масового видовища, яке має сюжет [24, 46].

Театралізація на уроці літератури — це спосіб художньо-ігрового опрацювання тексту, який активізує уяву, емоції, виразність мовлення та творчість учнів. Вона допомагає школярам не лише прочитати твір, а пережити та «прожити» його образи.

Розглянемо окремі прийоми театралізації.

Ігрові та рольові прийоми: персоніфікація – літературний персонаж або письменник бере участь як помічник вчителя (консультант, екскурсовод тощо);

«хто я?» – учень одягається в костюм персонажа з літературного твору, дає персонажу характеристику, інші учні вгадують, хто він;

«вигадана зустріч» – виступ учнів;

інсценізація уривка твору – невелике представлення за допомогою виконання ролей за заздалегідь складеним сценарієм із застосуванням театральних атрибутів тощо [31].

Виступи учнів як акторів дозволяють пережити стан того чи іншого персонажа художнього твору, а звідси – зрозуміти мотиви його вчинків, побачити в тексті твору прихований зміст.

Театралізована діяльність у молодшому шкільному віці реалізується в ігровій формі, що відповідає психологічним особливостям розвитку дитини. Ігрова діяльність, як ніяка інша, сприяє розвитку емоційних ресурсів дитячого організму, допомагає сформувати основи правильної емоційної поведінки, виробити її культуру, розвинути систему взаємодії між учнем і педагогом, що дозволить ефективно досягати цілей і завдань навчання [2, 101].

Театральна гра вважається різновидом сюжетно-рольової гри. Відмінність між ними лише в тому, що в сюжетно-рольовій грі молодші школярі відтворюють життєві ситуації, а в театралізованій беруть сюжети з літературних творів, які вивчають на уроках читання. Гра є більш зрозумілою і прийнятною для дитини формою діяльності. Вона захоплює дитину, сприяє

розвиткові пізнавальної зацікавленості, дає можливість дитині отримати задоволення від процесу навчання. Ігрова діяльність моделює реальні об'єкти і явища світу, надаючи їм нові форми і характеристики. У грі відбувається засвоєння дитиною культурних цінностей і включення її в доросле життя, з усіма його взаємовідносинами і напрямками діяльності [11, 344].

Через накопичення і розширення репертуару ролей в грі, яка виступає засобом збагачення емоційного світу, учень початкової школи поступово вчиться проявляти співчуття, чуйність, здатність

Театралізація – це використання засобів театру в освітньому процесі. У нашому дослідженні ми звертаємось до такого поняття як «театралізована гра». На думку дослідників «елементи театралізації є гармонійним поєднанням театрального мистецтва (умовність атрибутів, особливості вимови мовлення) з інтерпретацією художнього твору (розповідність, сюжет, образи-характери, конфлікт, автор), а також з педагогічним процесом за своїми цілями і принципами побудови (колективність, комунікативність, індивідуальність, розподіл ролей, необхідність педагогічного керівництва)» [12].

Словосполучення «театр на уроці» не завжди сприймається педагогами, оскільки асоціюється з великою кількістю декорацій, костюмів, репетицій. Урок, на їхню думку, жодним чином не можна вважати розважальною постановкою. Тому загальними ознаками інтерпретованого поняття є ігрова ситуація, дія, проблемне навчання (конфлікт розглядається як постановка проблеми), творче сприйняття особистістю позиції героя твору і відносин. Використання форм і прийомів театралізації на уроках забезпечує гуманізацію освітнього процесу, яка виражається через формування в учнів початкової школи почуття особистої та соціальної відповідальності, виявлення певного рівня предметної та особистісної рефлексії, знань, досвіду, розвиток гуманістично спрямованої системи ціннісних орієнтацій учня початкових класів. Особливо важливим є те, що методи і прийоми

театральної педагогіки сприятливо впливають на підвищення якості освоєння учнями початкових класів навчальної програми.

Предметом наукових досліджень є різні аспекти застосування театральної педагогіки в освітньому процесі і в позашкільній діяльності. Організаційні аспекти театральної діяльності та театрально-ігрові методи навчання школярів відобразили у своїх наукових дослідженнях Амельєва О., Артемова Л., Татарин І., Єлдінова С. М., Зімакова Л. В., Куцин Е.К., Олійник О. М. та ін.[1; 2; 11;12; 16; 31]

Нюанси театральної діяльності учні досягають через гру, а це дуже важливий факт, адже гра – це вільний прояв активності, вона надає великий емоційний імпульс і активність творчому мисленню школяра. Ігрові методи вимагають відриву від реальності, перенесення в умовну ситуацію прийняття нової ролі, переживання, іншого світовідчуття, інших почуттів. Вони закладають в учневі початкової школи творче начало: пошук своєї ролі, вміння перевтілюватися, швидко входити в новий образ: бути іншим, залишаючись собою. Ці почуття трансформуються в досвід власних переживань: соціальні емоції, які проявляються в грі у взаємодії з партнерами, переходять з пасивних в активні.

У загальноосвітніх закладах м. Львова проводиться активна реалізація театралізованої діяльності дітей молодшого шкільного віку, яка здійснюється в різних формах: студії, творчі колективи, театри, гуртки та ін. Важлива роль в організації театралізованої діяльності належить педагогам додаткової освіти та середовищу, яке вони створюють для сприятливої та комфортної роботи, розвитку творчого потенціалу дитини.

Театралізована гра впливає на особистість молодшого школяра як творчий педагогічний метод. В іграх-драматизаціях виконавці ролей використовують різноманітні засоби виразності, а саме – міміку, пластику, інтонацію, пантоміму, впливаючи на розвиток мовлення молодшого школяра [1, 154] Тематика і зміст театральних постановок казок, літературних творів

мають моральну спрямованість, тому педагогу треба заохочувати школярів до імпровізованих постановок. Улюблені персонажі стають зразками для наслідування, що сприятливо впливає на дітей. Самостійна робота над образом дозволяє формувати певний досвід моральної поведінки, виробляє вміння діяти відповідально.

Таким чином, завданнями театральної діяльності у початковій школі є забезпечення гармонійного розвитку особистості молодшого школяра, яка формується, розкриття його творчого потенціалу, що дозволить реалізувати можливості, актуалізувавши власні творчі задатки і потреби, а це сприятиме ефективній соціалізації дитини в складному сучасному світі.

Застосування вчителем в освітньому процесі прийомів театралізації забезпечить комфортний і безболісний перехід від ігрової до навчальної діяльності, а також забезпечить задоволення природної для школярів потреби в грі [8, 16].

Мистецтво в житті дитини, як рідна мова, є засобом пізнання і міжособистісного спілкування, перетворення самого себе, вираження свого ставлення до світу. Для учня початкової школи мистецтво – можливість самоактуалізації, оскільки інші види предметної діяльності ще не можуть дати дитині доступних для цього засобів. Це пов'язано, перш за все, з тим, що театралізація, як дія, являє собою самостійне вчинення дитиною будь-якої дії і тісно пов'язує художню творчість та особисті переживання дитини. Театралізація, як активна діяльність, потребує самостійного кроку дитини у виконанні ролі, виборі інтонації, жестів, міміки. У цьому процесі вона виявляє не лише здатність до наслідування, але й елементи власної творчої інтерпретації. Отже, театралізація виступає містком між художньою творчістю та особистісними переживаннями школяра, сприяючи формуванню внутрішньої мотивації до діяльності.

Відомо, що молодший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку уяви, емоційної чутливості, комунікативних навичок (К.

Ушинський, В. Сухомлинський) [34, 319]. Саме через рольову дію дитина навчається розуміти почуття інших, виражати власні емоції, вступати у взаємодію. За В. Сухомлинським, «мистецтво слова та переживання краси образу веде дитину до морального вдосконалення», а театралізація забезпечує цю єдність мистецького й морального впливу найбільш природним шляхом [29].

Театралізована діяльність активізує:

- пізнавальну сферу (аналіз характерів, мотивів, подій),
- мовленнєву сферу (виразність, чіткість, інтонаційна гнучкість),
- емоційно-вольову сферу (уміння керувати емоціями, проявляти ініціативу),
- соціально-комунікативну сферу (співпраця, слухання, взаємодія).

Таким чином, театралізація на уроках читання виступає не лише методом роботи з текстом, а й педагогічною технологією розвитку творчої особистості, що забезпечує:

- формування образного мислення;
- розвиток емоційного інтелекту;
- підвищення рівня самовираження;
- формування позитивного досвіду колективної діяльності.

Отже, застосування театралізації в початковій школі є ефективним засобом стимулювання творчих здібностей і гармонійного розвитку дитини, оскільки поєднує навчальну, ігрову та емоційно-художню активність.

Розділ 2. Театрально-ігрова діяльність як педагогічний інструмент

2.1. Сутність, види та форми театрально-ігрової діяльності

Театралізована діяльність – це різновид творчої діяльності, орієнтований на художнє навчання і виховання, формування естетичних основ, моральних принципів поведінки і комунікативних навичок. Як стверджує Т. Турчин, «саме театралізована діяльність дозволяє вирішувати чимало педагогічних завдань, які стосуються формування виразності мовлення дитини, інтелектуального та художньо-естетичного виховання [37, 58]. Театрально-ігрова діяльність охоплює різні форми: драматизації та інсценізації, рольові та сюжетно-рольові ігри, пантоміму, імпрровізацію, ляльковий театр, театралізацію на уроках читання та розвитку мовлення.

Ця діяльність поєднує елементи мистецтва, гри та навчання, що створює умови для активної творчої діяльності дитини. Здійснюючи театралізовану діяльність, діти стають учасниками різних подій з життя людей, тварин, рослин, що дає їм можливість краще пізнати навколишній світ. Театралізована діяльність допомагає формувати у дітей інтерес до рідної культури, літературного світу, досвід соціальних навичок поведінки, а також формує духовно-моральні якості; розвиває у дітей такі здібності як: чути, бачити, відчувати, розуміти, фантазувати і вигадувати. З педагогічної точки зору можна сказати про привабливість, універсальність, ігрову природу і соціальну спрямованість, а також про корекційні можливості театралізованої діяльності.

Театралізована діяльність у молодшому шкільному віці реалізується в ігровій формі, що відповідає психічним характеристикам цього вікового етапу розвитку дитини. Ігрова діяльність, як ніяка інша, сприяє розвитку емоційних ресурсів дитячого організму, допомагає сформувати основи правильної емоційної поведінки, виробити її культуру, розвинути систему

взаємодії між учнем і педагогом, що дозволяє більш ефективно досягати цілей і завдань навчання.

Театральна гра вважається різновидом сюжетно-рольової гри. Як стверджує В. Шахрай, «відмінність між ними лише в тому, що в сюжетно-рольовій грі діти відображають життєві ситуації, а в театралізованій беруть сюжети з літературних творів» [39, 40]. Гра є найбільш зрозумілою і прийнятною для дитини формою діяльності. Вона захоплює дитину, допомагаючи розвинути пізнавальну зацікавленість і отримати задоволення від процесу навчання. Вона моделює реальні об'єкти і явища світу, надаючи їм нові форми і характеристики. У грі відбувається засвоєння дитиною культурних цінностей і включення її в доросле життя, з усіма його взаємовідносинами і напрямками діяльності. Через накопичення і розширення репертуару ролей в грі, яка виступає засобом збагачення емоційного світу, молодший школяр поступово вчиться проявляти співчуття, чуйність, здатність творити.

Мовою театральної дії є гра, ознаками її – діалог. Гра для дітей молодшого шкільного віку має неабияке значення, оскільки вона сприяє навчанню. Саме театральне мистецтво через гру, дії та створення образів є важливою умовою для корекції психічних функцій, які лежать в основі формування мовленнєвої діяльності.

За допомогою театралізованої діяльності у дітей розкривається творчий потенціал дитини: через монолог, діалог, шляхом освоєння способів виразності мовлення та дикції розвивається мовлення дитини в цілому і виховується творча спрямованість особистості, здійснюється духовно-моральний розвиток учнів початкової школи. У процесі театралізації дитина розкріпачується, намагається через мовлення і дії передати свої особисті творчі задуми і отримати задоволення від діяльності. Крім цього формується естетичний смак; розвивається пам'ять, уява, ініціативність і комунікативні

якості; створюється позитивний емоційний настрій, знімається напруга, що в повній мірі сприяє розвитку мовленнєвих навичок молодшого школяра [5, 4].

За видами організацій і завданнями театралізовані ігри можуть бути різні:

- режисерські (в них спочатку дорослий, а потім сама дитина створює сцени, зображуючи ролі персонажів і використовуючи інтонацію та міміку): настільно-театралізовані (театр іграшок), стендові (стенд-книжка, фланелеграф, тіньовий театр).

- образно-рольові з ляльками (пальчиковий театр, ляльковий театр) і без них, де діти розігрують ролі шляхом драматизації [38].

Учні початкової школи дуже люблять обирати цікаві для них ролі, а вчитель може допомогти зробити це правильно і при цьому задіяти максимальний потенціал дитини, що, в результаті, буде сприяти набуттю життєвого досвіду дитини. Використання прийомів театралізації допомагає молодшим школярам набути досвіду соціальних навичок завдяки пізнавальній і дидактичній спрямованості театралізованих сюжетів. Застосування даних прийомів допомагає подолати дитині сором'язливість і страх, комунікативні труднощі.

Вчителі початкової школи часто використовують прийоми театралізації на уроках читання. Саме ці прийоми покликані розвивати психічні функції школярів, розвивати навички аналізу літературних творів. На уроках читання педагог використовує заздалегідь підготовлені театралізовані прийоми; перед вчителем і учнями постають складні завдання – визначення сценарію, підготовка реквізиту, репетиція ролей. Під прийомами театралізації розуміємо не тільки безпосередньо постановку школярами вистави, а й застосування в педагогічній діяльності різних вправ і технік.

Одним із прийомів театралізації є інсценування, в основі якого лежить спільне складання діалогів вчителем і учнями з метою характеристики дій героїв твору. Складовими цього процесу є режисерські коментарі, в яких

описується постановка від імені режисера, деталізуються особливості музичного оформлення, подається опис декорацій і костюмів. Важливим аспектом у застосуванні прийомів театралізації є те, що учень у процесі цього виду діяльності має можливість висловити творчо свої почуття, у нього з'являється потреба зацікавити глядачів. Аналізуючи, наскільки реалістично школярі перевтілюються в свого героя, наскільки впевнено почуваються в ролі, можна визначити рівень їхніх творчих здібностей і розвитку мовленнєво-комунікативних навичок. Молодшим школярам буває досить складно перейняти на себе певний тембр мовлення та інтонацію, особливості поведінки героя, але в процесі регулярного виконання ролей і публічних виступів на сцені з'являється впевненість і розкривається творчий потенціал дитини.

Через гру учень може навчитися виражати свої емоції та почуття. Театралізовані ігри дають можливість дітям перевтілитися в дорослих, в тварин, в казкових героїв; в подальшому деякі елементи театральної гри молодші школярі можуть зробити частиною особистого практичного спілкування. Ігрові сценарії дозволяють знайти вихід з будь-якої ситуації, що відбувається в реальному житті. Сценарії театралізованих ігор ускладнюються поступово із дорослішанням школярів: Якщо для першокласників цікавою та доступною є театралізація казок із простим і добре знайомим сюжетом, наприклад «Червона шапочка», де персонажі мають чіткі, впізнавані риси, то для учнів наступних класів доцільно пропонувати більш складні сценарії, які потребують глибшого розуміння характерів, мотивів учинків героїв, а також формують вміння передавати емоційні стани та внутрішні переживання персонажів.

У 2–4 класах школярі вже володіють більш розвиненими мовленнєво-комунікативними навичками, вміють розпізнавати підтекст, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити емоційні та моральні висновки. Тому в цей період доцільно пропонувати для інсценізації казки та оповідання з

більш розгорнутими сюжетними лініями та різноманітними характерами персонажів, наприклад:

- «Рукавичка»,
- «Коза-дереза»,
- «Пан Коцький»,
- «Колосок»,
- казки Г.-Х. Андерсена,
- твори Василя Сухомлинського та Наталі Забіли.

Такі тексти дають можливість дитині не лише відтворити події, а й створити власне сформований індивідуальний образ героя, проявити оригінальність у жестах, інтонаціях, темпі мовлення, емоційно-пластичному вираженні.

Для постановки казок потрібно попередньо провести попередню підготовку. Казка повинна обов'язково відповідати віку школяра, бути цікавою і захоплюючою. Вчитель повинен розподілити ролі згідно особливостей і можливостей дитини. До підготовки реквізиту можна залучити батьків, щоб ті також були зацікавлені та поінформовані про діяльність дітей.

Необхідно розрахувати час для репетицій, а найголовніше – перетворити весь процес не на нудне і монотонне повторення реплік, а на захоплюючу подорож для дітей. Для цього треба готувати учнів через постановку невеликих етюдів. Щоб навчити правильному спілкуванню, розвинути комунікативні здібності, рекомендуємо вчителю обіграти короткі театральні етюди знайомства, розмови по телефону, прощання, привітання та інші. Для того, щоб навчити виражати свої почуття і емоції на сцені застосовують техніку відтворення стану, який написано на папірці. Учні пропонується зобразити очікування, лінь, втому, висловити емоції радості, смутку, страху та інші.

На сцені важливо оволодіти не тільки навичками грамотної сценічної мови, а й умінням тримати себе, здатністю точно зобразити, наприклад, ходу

героя. Для цього застосовують техніку зображення рухів, при якій перед школярами ставиться завдання показати, як ходить мавпа, маленька дитина, військовий, пенсіонер, учень, який отримав п'ятірку та інші.

Педагог часто застосовує сценічно-ігрові вправи, які будуються на основі текстів відомих казок та оповідань і розвивають мовлення школярів, їх ігрові здібності, рухливість. Використання прийомів театрального бачення постановки дозволяє у вигляді ділової гри представити уявну постановку і краще вивчити твір. Творча театральна діяльність, що починається подачею думок для сценарію і закінчується підбором і виготовленням елементів декорацій, дозволяє дітям налагодити комунікації; діти знаходяться в певній залежності один від одного, що розвиває відповідальність і формує навички командної діяльності. Молодші школярі вчаться діяти злагоджено, приходить відчуття впевненості у складі великої команди. Одночасно з цим вони фантазують, виявляють величезний спектр емоцій і досягають ази акторської майстерності.

До прийомів театралізації відносять читання за ролями, при якому дається оцінка-характеристика героям, обговорюються їхні вчинки і дії. На уроках читання під час прочитання тексту увага приділяється міміці і рухам героїв. Для того щоб школярі змогли найбільш повно зрозуміти, як правильно використовувати жести, для оволодіння своєю мімікою застосовується пантоміма, яка допомагає розкрити емоції і почуття без слів. Учнім дуже подобаються завдання з перевтіленням, коли необхідно зобразити тварину, зображуючи при цьому властиві їй певні рухи і звички. Таким чином, на уроках читання використання прийомів театралізації дозволяє узагальнити навчальний матеріал, одночасно використовуючи творчий потенціал учнів початкових класів.

Займатися з учнями початкової школи спеціальною професійною підготовкою неможливо, оскільки у них ще не достатньо сформований дихальний і голосовий апарат. Необхідно прагнути до того, щоб діти

розуміли: мова актора повинна бути більш чіткою, звучною і виразною, ніж у буденному житті.

2.2. Методи використання прийомів театралізації

Використання театралізації в освітньому процесі початкової школи є ефективним засобом розвитку творчого мислення та комунікативних здібностей молодших школярів. Уроки мовно-літературної освітньої галузі та позакласна діяльність надають широкі можливості для організації театральних ігрових форм взаємодії, оскільки в їхній основі лежать художній текст, емоційне переживання та образне осмислення учнем початкових класів змісту тексту. Як зазначав В. Сухомлинський, «дитина мислить образами, і щоб запалити вогонь творчості, необхідно дати їй можливість діяти, грати, переживати»[29].

Ми проаналізували доробок провідних фахівців і визначили методичні умови ефективного використання ігрових прийомів театралізації:

- створення емоційно сприятливої атмосфери. Театралізація передбачає внутрішню свободу учня, сміливість висловлювати власні почуття та ідеї. Тому вчитель має забезпечити атмосферу довіри, підтримки, доброзичливості.

- поступове ускладнення театральних завдань. На початковому етапі доцільно застосовувати прості ігрові вправи: етюди, пантоміму, емоційні діалоги. Поступово учні переходять до інсценізацій, імпровізаційних сцен, вистав. Така система відповідає віковим можливостям дітей 6–10 років.

- врахування індивідуальних особливостей та рівня підготовленості учнів. Ролі мають відповідати здібностям та особистісній активності дітей. Сором'язливим дітям варто спершу пропонувати ролі із невеликою кількістю реплік або використання лялькового театру, який знижує психологічну напругу.

—співтворчість учителя та учнів. Важливо, щоб діти мали можливість пропонувати інтерпретацію образів, змінювати текст, додавати деталі оформлення. У такому випадку театралізація перетворюється на творчий процес, а не повторення готового зразка.

—залучення різних видів мистецтва. Ефективним є поєднання слова, музики, руху, образотворчої діяльності (виготовлення масок, декорацій). Це створює комплексний художній досвід і стимулює асоціативне мислення.

На уроках читання використовуються такі прийоми:

- читання за ролями;
- рольове озвучення діалогів та монологів як підготовчий етап до інсценізації твору;
- персоніфікація;
- інсценізація уривка твору;
- сценічно-ігрові вправи: сценічні етюди, пантоміма, складання словесного портрета героя;
- відтворення «внутрішнього стану героя» через міміку і жест;
- створення альтернативних кінцівок твору (творча імпровізація).

Ці прийоми сприяють глибшому розумінню художнього тексту, розвивають емоційну сферу та виразність мовлення.

Читання за ролями — це вид інтерпретації художнього тексту, під час якого учні читають вголос, розподіляючи між собою ролі персонажів і оповідача. Такий прийом дозволяє переосмислити текст, відчувати емоційну виразність авторських інтонацій, увійти в образ і створити живе звучання твору. Педагогічна мета прийому: формування виразності читання (інтонація, темп, сила голосу); розвиток емоційної та художньої чутливості; формування творчого ставлення до образу героя; активізація уваги та здатності слухати інших; подолання сором'язливості, розвиток впевненості у спілкуванні.

Методичні етапи організації читання за ролями

1. Попереднє обговорення сюжету і героїв

- коротка бесіда про персонажів: *хто вони, які їхні почуття, мотиви, стосунки.*

- формування емоційного ставлення до образу.

2. Розподіл ролей

- ролі мають відповідати можливостям і темпераменту учнів;
- можна дозволити дітям самостійно обирати роль, якщо це не викликає конфліктів.

3. Вправи на виразність

- невелике тренування голосу, міміки, інтонації:
 - «Скажи радісно», «Скажи здивовано», «Скажи тихо, але переконливо».

4. Читання тексту за ролями

- відтворення діалогів та монологів з урахуванням інтонаційних пауз, логічних наголосів;
- вчитель виступає режисером, допомагає знайти «ключ» до емоційного образу.

5. Обговорення та рефлексія

- Які почуття викликав герой?
- Що було складно / цікаво?
- Як можна інакше інтонувати або інтерпретувати роль?

Поради вчителю: не вимагати «театральної» гри — головне живе інтонування, а не акторські жести, підтримувати учнів, які соромляться — не виправляти їх різко, а м'яко направляти, заохочувати альтернативні трактування ролі («А як би герой говорив, якби був сміливішим/сумнішим?»), пам'ятати, що важлива не правильність, а створення виразного образу. Наприклад, після читання казки вчитель дає завдання: «Уяви, що герой говорить не просто словами, а передає свої почуття голосом. Спробуй прочитати репліку так, щоб інші відчули його стан». Читання за ролями активізує:

Психологічний компонент

Результат розвитку

Уяву	Дитина створює внутрішній образ героя
Емоційний інтелект	Вчиться розуміти та виражати почуття
Дивергентне мислення	Шукає різні варіанти інтонування та інтерпретації
Мовленнєву майстерність	Розвиває дикцію, виразність, темп мовлення

Рольове озвучення — це спосіб опрацювання художнього тексту, коли учні не лише читають слова персонажів, а передають їхній внутрішній стан голосом, інтонацією, темпом та емоційним забарвленням. На відміну від простого читання за ролями, тут увага зосереджується на психології мовлення героїв і розкритті характеру через голос. Мета прийому – навчити учнів усвідомлено інтерпретувати текст (розуміти мотиви та емоції персонажів); розвивати виразність мовлення (інтонаційна гнучкість, дикція, тембр); формувати активну уяву та емпатію; сприяти вільному мовленню та подоланню сором'язливості; стимулювати творче мислення через створення власних варіантів звучання ролі.

Методичні етапи:

1. виявлення емоційного стану персонажа
2. бесіда: Що відчуває герой? Чому він це говорить саме так?
3. виділення ключових слів та прихованих почуттів
4. добір виразних засобів мовлення. Учні визначають: силу голосу (тихо / голосно), темп (повільно / швидко), емоційний відтінок (радісно, тривожно, здивовано тощо).

Рольове озвучення передбачає, що репліки і монологи озвучуються без показу жестів та міміки, лише голосом; акцент на інтонаційному різнобарв'ї.

Творча інтерпретація – учні пропонують власні інтонаційні варіанти; вправи «Скажи цю фразу так, наче...»:

герой засмучений / злий / спокійний / пригнічений / щасливий.

Театралізація у позакласній діяльності.

Позакласний простір дозволяє організувати: театральні гуртки, постановки казок і святкових вистав, літературні вечори та творчі фестивалі. Позакласні форми мають перевагу в тому, що вони не обмежені навчальними нормами і дозволяють дітям грати довше, активніше і з більшим емоційним залученням.

Основні вимоги до організації театралізованих ігор:

1. Добір доступного та цікавого літературного матеріалу. Твір для інсценізації має відповідати віковим особливостям учнів: бути зрозумілим, образним, яскравим за сюжетом і мати чітко окреслені характери персонажів. Надто складні тексти або твори можуть знизити інтерес і ускладнити участь дітей у грі.
2. Створення позитивної емоційної атмосфери. Театралізація передбачає вільне самовираження, тому важливо забезпечити психологічно безпечне середовище, де дитина не боїться помилитися чи бути незрозумілою. Педагог має підтримувати ініціативу, заохочувати оригінальні рішення, проявляти доброзичливість.
3. Врахування індивідуальних можливостей кожного учасника. Розподіл ролей здійснюється не лише за бажанням, але й з урахуванням темпераменту, мовленнєвих навичок, рівня сформованості акторських умінь. Для сором'язливих дітей варто пропонувати ролі з меншою кількістю реплік, поступово розширюючи їх участь.
4. Поступовість і системність роботи. Театралізовані ігри мають упроваджуватися в освітній процес початкової школи не епізодично, а послідовно: від простих вправ на емоційну виразність (міміка, інтонація, пантоміма) – до повноцінних інсценізацій казок. Художніх творів .

Існують різні форми та методи організації театралізованих ігор:

- Музично-театралізовані ігри на розвиток вокально-слухової та музично-рухової координації.
 - Розповіді, бесіди про театр.
 - Індивідуальні та колективні творчі завдання.
 - Ігрові тренінги на розвиток психічних процесів (уваги, пам'яті, уяви).
 - Складання казок, вигадування сюжетів.
 - Виготовлення атрибутів, костюмів.
 - Постановка вистав.
 - Спільне відвідування вистав та їх обговорення.
 - Перегляд презентацій.
 - Перегляд вистав.
 - Читання сценарію, обговорення та розподіл ролей.
 - Режисерська гра «Покажи казку» – використання різних видів театру.
- Прийоми театралізації на уроках читання і в позакласній діяльності виступають ефективним засобом розвитку творчого мислення дитини за умови створення атмосфери довіри, поступової організації діяльності, співтворчості та опори на емоційно-образне сприйняття художнього тексту.

Ми виокремили дидактичний потенціал театральної-ігрової діяльності. Театральна діяльність сприяє розвитку у молодших школярів:

- уяви і творчого мислення – дитина створює образи, вигадує сюжет, шукає нестандартні рішення.
- мовленнєвої виразності – удосконалюється дикція, інтонація, темп мовлення.
- емоційного інтелекту – формується здатність розуміти й виражати почуття.
- комунікативних умінь – розвиваються навички взаємодії, співпраці, слухання партнера.

– впевненості у собі та подолання сором'язливості – дитина отримує позитивний емоційний досвід публічного виступу.

Для ефективного використання театралізації необхідно:

- забезпечити атмосферу доброзичливості та підтримки;
- створити умови для свободи висловлювання та експериментування;
- надавати учням можливість самостійно обирати ролі та способи виконання;
- використовувати ігрові вправи для розігріву уяви, міміки, голосу;
- заохочувати рефлексію — обговорення почуттів і вражень після гри.

Специфіка театральної діяльності: емоційно-духовне єднання сцени і глядачів; наявність спільних інтересів між акторами і глядачами.

Театральна діяльність допомагає:

- сформувати естетичний смак;
- вирішити завдання морального виховання;
- розвинути комунікативні якості особистості (через вербальне і невербальне спілкування);
- виховати волю дитини;
- розвинути пам'ять, уяву, ініціативність, фантазію дитини;
- сформувати вміння вести діалог, монолог, тобто розвинути мовлення;
- створити позитивний емоційний настрій;
- зняти напругу;
- навчити вирішувати конфліктні ситуації;
- розвинути творчу активність і мотивацію успішності («Я зможу...», «У мене вийде...»);
- розвинути можливості обдарованої дитини.

Таким чином, театральна-ігрова діяльність є потужним засобом розвитку творчого мислення, адже поєднує інтелектуальну, емоційну та комунікативну активність дитини, сприяє формуванню її індивідуально-особистісного досвіду.

Педагогічні ресурси інтерактивних форм і засобів театралізації обумовлені:

по-перше, резонансним характером емоційно-образного впливу за рахунок засобів театралізації та інформаційно-логічним, характерним для навчальної діяльності, синтезом художнього і реального, коли театралізована дія стає своєрідним «художнім епіцентром», що концентрує різні форми і види реальної дії учасників;

по-друге, комунікативно-перетворювальними можливостями мистецтва, що лежить в основі театралізації і забезпечує максимальну відповідність змісту і форм колективної діяльності особливостям і особистісним проблемам школярів;

по-третє, персоніфікованим характером драматургічного матеріалу, що підсилює виховний ефект за рахунок ідентифікації з образами «героїв» святкової ситуації;

по-четверте, високою особистісно-мотивованою активністю молодших школярів, яка стимулюється «творчим духом» змагання і рольовим різноманіттям особистісних проявів, сприйняттям школярами театралізованих занять у сфері дозвілля як ініціативної і вільної діяльності, що максимально затребує особистісні потенціали;

по-п'яте, емоційною реакцією на суб'єктивно значущу подію, що лежить в основі театральної дії;

по-шосте, соціально значущою спрямованістю художньої акції, усвідомленістю її задуму, сенсу і кінцевого результату.

Розділ 3. Експериментальна робота з розвитку творчого мислення учнів початкових класів засобами театральної-ігрової діяльності

3.1. Етапи педагогічного експерименту

Дослідно-експериментальна робота була проведена на базі Львівського ліцею №74 імені Марійки Підгірянки і включала наступні етапи:

1. констатуючий – визначення вихідного рівня розвитку театральної-ігрової діяльності;
2. формувальний – впровадження організації театральної-ігрової діяльності з дітьми молодшого шкільного віку;
3. контрольний – оцінка ефективності проведеної роботи.

На констатувальному етапі дослідно-експериментальної роботи проводили дослідження з метою виявлення рівня розвитку театральної-ігрової діяльності. Аналізуючи кількісні дані, отримані в ході діагностичного обстеження, ми зробили наступні висновки: про те, що у 25% школярів низький рівень творчого розвитку, який дуже необхідна при театралізованій діяльності. Таким чином, результати проведеного обстеження націлили педагогів на розробку системи роботи, яка сприяє підвищенню рівня творчого мислення в учнів початкової школи.

Було проведено педагогічний експеримент з впровадженням елементів театралізації на уроках читання у 3 класі. Мета експерименту – перевірити ефективність використання елементів театралізації на уроках читання для розвитку творчих здібностей учнів 3 класу, зокрема їхньої емоційної виразності, уяви, комунікативної активності та читацької мотивації.

Завдання:

1. Розробити систему уроків читання з використанням театральних прийомів.
2. Визначити початковий рівень творчих здібностей учнів.

3. Провести формувальний вплив шляхом використання театралізації в процесі читання.

4. Оцінити зміни в рівні творчих здібностей після впровадження методики.

У дослідженні брали участь два класи (по 15–20 учнів):

В експериментальному класі уроки читання проводилися з використанням театралізованих методів, а в контрольному – за традиційною методикою.

Експеримент складався з трьох етапів:

Етап	Зміст діяльності	Методи
Констатувальний	Діагностика рівня творчих умінь (уяви, емоційної виразності, вміння передавати образ).	Спостереження, бесіда, виконання творчих завдань.
Формувальний	Проведення серії уроків з використанням театралізації.	Рольові ігри, читання за ролями, інсценізація уривків, пластичні етюди, робота над інтонацією, мімікою.
Контрольний	Повторна діагностика та порівняння результатів.	Аналіз творчих завдань, оцінювання активності, опитування.

Формувальний етап (розробка та впровадження театральних ігрових занять, вправ, інсценізацій)

На уроках читання застосовувалися такі елементи театралізації:

- читання за ролями з передаванням інтонації та характеру персонажів;
- інсценізація творів або їх фрагментів із використанням простих атрибутів (шалик, маска, картонні корони тощо);
- театральні етюди на розвиток виразності мовлення, міміки та жестикуляції;
- пантоміма для передавання настроїв і дій без слів;

- колективне створення мізансцен (визначення розташування персонажів).

Учні експериментального класу активно залучалися до творчого обговорення текстів, самостійно пропонували варіанти інсценізацій, створювали образи персонажів. Третьюкласники повинні були за одну хвилину повинні були придумати розповідь, історію або казку про будь-якого одухотвореного героя: тварину, вигадану істоту, або про неживий предмет. Вигадану історію потрібно розповісти протягом 5 хвилин. Творче мислення школяра оцінюється за такими ознаками:

1. Швидкість створення сюжету.
2. Оригінальність змісту.
3. Ступінь застосування реальних і нереальних персонажів.
4. Характеристика образів.

Критерії оцінювання за двобальною шкалою за кожним пунктом: 0 балів – спроба не вдалася; 1 бал – середній ступінь розвитку; 2 бали – високий ступінь. Тест пройшли 29 учнів і результати показали, що 9 з них (31%) отримали 2 бали, 16 дітей (55%) 1 бал і 4 дитини (14%) 0 балів.

На формувальному етапі розробили і провели уроки з читання за допомогою театралізації. Урок був присвячений письменнику-казкарю, творчість якого відома кожному з раннього дитинства – Гансу-Християну Андерсену.. Розділившись на 4 групи, діти з цікавістю ще познайомилися з біографією письменника і згадали його твори. Учні кожної групи читали повідомлення про творчість письменника. Потім дітям треба було відправитися в казкову країну, вигадану Андерсеном. У цій країні їм довелося дізнатися не тільки багато чого про твори геніального казкаря, а й спробувати самим створити її. У країні на них чекали такі персонажі, як Кіт, Снігова королева або Лісовик, тощо. Вони з величезним задоволенням грали роль казкових героїв.

На контрольному етапі провели повторну діагностику з виявлення рівня розвитку творчих здібностей учнів 3 класу. Результати повторного дослідження: з 29 учнів 16 з них (55%) отримали 2 бали, 11 дітей (38%) 1 бал і 2 дитини (7%) 0 балів.

Початкова школа – це «фундамент» для подальшої роботи в середній школі. Вчитель повинен навчити дітей аналізувати текст, знаходити його головну думку, давати оцінку героям. Тому необхідно навчати дітей усвідомленому читанню. Урок читання для учнів – маленька вистава, де грають усі учні класу. Вони втягуються в «гру» мимоволі, але я відчуваю їхню участь по міміці та виразі їхніх очей. Педагог виконує функцію організатора «вистави», режисера. Після самого «вистави» вчитель ставить перед дітьми-акторами проблемні завдання, які підключають до активної роботи інших учнів. Ось театральні вправи, форми і методи роботи, які ми використовували на уроках читання:

- Перед інсценуванням я готуюмо дітей до сприйняття твору: розповідаємо про письменника, про той час, коли він жив, про образи героїв. Потім йде первинне прочитання твору мною, вчителем, щоб діти «закохалися» і в сам твір, і в його героїв, в автора.

- Вибір ролей (діти вибирають їх самі) за своїм характером і симпатіями. Спільно з дітьми продумуємо епізоди, мізансцени, масовки. Уточнюємо поведінку кожного героя на сцені, оформлення костюмів, поведінку героїв на сцені, підбираємо музику, слайди.

- Використовуємо сценічні етюди, пантоміму, складання словесного портрета героїв.

- Працюємо над розвитком мовлення, пластики, ігрових здібностей.

- Прем'єра (на уроці, перед однокласниками) і «гастролі» - показ у дитячому садку та дітям інших початкових класів.

Наведу приклади інсценівок. Тема уроку: Леонід Глібов – український казкар. Інсценізація казок: «Лисиця і Журавель», «Заяць та їжак», «Три міхи хитрощів» (додаток1).

Школярі в процесі інсценізації перебувають у стані захоплення та зацікавленості тим, що відбувається. Можливість перевтілитися, взяти на себе певну роль допомагає школярам подолати сором'язливість, розкриває таланти учнів і дозволяє розкрити творчі здібності. Застосування театралізації на уроках читання допомагає легше освоїти навчальний матеріал, дозволяє учням повністю зануритися в атмосферу твору і глибше його проаналізувати і зрозуміти, ставши безпосередньо на місце героя. Театралізація може використовуватися не тільки на літературного читання, й на інших заняттях – української мови, англійської мови.

Застосування прийомів театралізації у навчанні мови дозволяє простіше зрозуміти мовний матеріал, зацікавити школярів до вивчення рідної мови. Застосування прийомів театралізації розвиває комунікативні та творчі здібності учнів початкових класів, тим самим будучи найсильнішим ресурсом сучасного педагога. Дитина вчиться взаємодії з іншими, розвиває навички імпровізаційного мислення. Через театралізацію дитина залучається до колективної діяльності, яка має ігровий характер, тим самим задовольняючи потребу учня початкових класів в спілкуванні, грі та навчанні.

Контрольно-оцінювальний етап (аналіз отриманих результатів)

Завдання дослідження: визначити вихідний рівень розвитку творчого мислення учнів початкової школи; розробити та впровадити комплекс театральних ігрових занять (читання за ролями, рольове озвучення, імпровізаційні етюди, інсценізація). встановити зміни у рівнях творчого мислення після впровадження формувальної програми; здійснити аналіз і статистичну обробку отриманих результатів.

Під час формувального етапу нами були помічені позитивні зміни в рівні творчого мислення учнів, яке дуже необхідне в театралізованій діяльності. При цьому робота з організації театральної-ігрової діяльності проводилася в три етапи і конкретизувалася наступним чином:

- етап художнього сприйняття літературних і фольклорних творів;
- етап освоєння спеціальних умінь для становлення у дитини основних позицій («актор», «режисер» і додаткових позицій («сценарист», «оформлювач», «костюмер»);
- етап самостійної творчої діяльності.

Перший етап присвячений поглибленню художнього сприйняття літературного тексту в єдності його змісту, смислового, емоційного підтексту та образності.

Другий етап ставить перед собою мету розвитку вмінь передавати образи за допомогою засобів невербальної, інтонаційної та мовної виразності. Основним методом реалізації виступають образно-ігрові етюди.

Третій етап розповідає про творчий розвиток дітей у мовленнєвій, ігровій та інших видах діяльності. Під час його освоєння діти опановували ігрові позиції «глядач», «артист», «сценарист-режисер», «оформлювач-костюмер». З метою перевірки ефективності проведеної роботи було організовано контрольне обстеження, результати якого показали позитивну динаміку в розвитку розуміння школярами основ театралізованої та творчої діяльності.

Групи були зрівняні за віком, загальним рівнем навчальних досягнень та умовами навчання. У контрольній групі навчання здійснювалося за типовими програмами, в експериментальній — проводилася систематична театральна-ігрова робота.

3.2. Результати експериментального дослідження

Експеримент складався з трьох етапів: констатувальний (діагностика вихідного рівня творчого мислення); формувальний (впровадження театральних ігрових прийомів у навчальний процес); контрольний (повторна діагностика, порівняння даних).

Результати співбесіди з вчителями свідчать про появу у 70% учнів передумов до більш глибокого вивчення предмета (посилення інтересу до читання), музики і театру (потреба займатися в дитячих творчих об'єднаннях); про посилення пізнавального інтересу («дізнаватися те, чого не знали») у 8% учнів.

Уміння аргументовано висловлювати свої враження про прочитане (або побачене) «до» вступу до навчання з використанням театралізації продемонстрували 13,6%, «після» - відповідно 30,4%. Здатність до аналізу епізоду художнього твору проявили 12,5% учнів; «після» включення театралізації в урок літератури - 47,5% учнів. При цьому в учнів відзначається зростання інтересу до конкретного твору і до творчості автора в цілому.

Позитивна динаміка мотивації навчання проявилася від вираження певного інтересу до особистісних уподобань: від «хочу спробувати себе в новому виді діяльності» - 28%, «хочу грати» - 72%. Відзначимо, що у процесі експерименту у 8% учнів виявлена негативна мотивація до навчання з використанням театралізації. В експериментальному дослідженні проявилася наступна закономірність: провідний мотив (хочу брати участь, тому що сюди ходять мої друзі у 57,1% учнів).

Рекомендуємо казки для інсценізацій у 3 класі. «Рукавичка» (українська народна казка), бо багато персонажів → можливість залучити всіх учнів— яскраві характери— легко інсценувати з мінімумом атрибутів. Казка «Коза-дереза» характеризується — виразні ролі, чіткі репліки— розвиває інтонацію, міміку «Лисичка-сестричка і Вовк» — чудова для пантоміми + діалогів —

вчить передавати хитрість, здивування, роздратування. «Колосок» — тренує виразне читання + моральний висновок — зручна для інсценізації в малих групах.

Напрямок роботи	Зміст діяльності	Частота
Голосові та емоційні тренінги	дихальні вправи, інтонаційні етюди	2 рази на тиждень
Читання за ролями	інтерпретація художніх текстів	на уроках читання
Рольове озвучення монологів	робота над внутрішнім станом героя	1 раз на тиждень
Імпровізаційні театральні етюди	сценки за ситуаціями «Що якби...»	у позакласний час
Інсценізація творів	підготовка та постановка міні-спектаклів	1 раз на місяць

У процесі експериментального навчання було зафіксовано такі позитивні зміни в учнів експериментальної групи:

- підвищення загальної навчально-творчої активності;
- зростання впевненості у власних можливостях та здатності до творчої ініціативи;
- формування готовності до взаємодії з однолітками, уміння слухати, домовлятися, розподіляти ролі;
- збільшення бажання брати участь у вирішенні колективних творчих завдань, зокрема імпровізаційних і рольових;
- розвиток емоційної відкритості, здатності до вираження почуттів у вербальній і невербальній формах;
- підвищення рівня образного мислення, здатності до перевтілення та творчого осмислення навчальних ситуацій.

Результати експериментального навчання засвідчили, що в умовах освітнього процесу за умови використання театральної діяльності в

учнів формується тип навчання, який полягає у самостійному набутті відсутніх знань (на основі аналізу навчальних умов та орієнтування в них) та їх застосуванні для вирішення навчальних завдань, перенесенні набутого досвіду в театральну-ігрову діяльність в реальне життя, забезпеченні позитивної мотивації навчання.

Виявлено тенденції у зміні діяльності вчителя початкових класів, які зумовлені взаємозв'язком педагогічного та естетичного компонентів:

- моделювання педагогічної дії в умовах проблемного навчання;
- перехід від індивідуальної організації освітнього процесу через педагогічну взаємодію до різнорівневої інтеграції;
- розширення професійного спілкування;
- перехід від знання, предметно-орієнтованого до «культурологічного, діяльнісного навчання»;
- прояв інтересу до літератури.

Педагогічний експеримент підтвердив, що застосування елементів театралізації на уроках читання в 3 класі сприяє розвитку творчих здібностей молодших школярів, активізує їх пізнавальний інтерес, створює умови для прояву індивідуальності та емоційного самовираження.

Динаміка рівнів розвитку творчих (емоційних, інтелектуальних та комунікативних) здібностей молодших школярів у контрольній та експериментальній групах

Рівень сформованості	Емоційний компонент	Інтелектуальний компонент		Комунікативний компонент		
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий рівень (до експерименту)	12%	13%	10%	11%	14%	13%
Високий рівень (після експерименту)	14%	31%	13%	29%	16%	34%
Середній рівень (до експерименту)	58%	57%	62%	60%	59%	58%
Середній рівень (після експерименту)	60%	55%	63%	57%	60%	54%

Рівень сформованості	Емоційний компонент	Інтелектуальний компонент	Комунікативний компонент
експерименту)			
Низький рівень (до експерименту)	30%	30% 28%	29% 27% 29%
Низький рівень (після експерименту)	26%	14% 24%	14% 24%

Результати педагогічного експерименту показали, що інтерактивні форми театралізації мають значний педагогічний потенціал у розвитку комунікативно-творчих здібностей молодших школярів. У процесі театралізованої діяльності діти проявляли більшу ініціативність, емоційність, відкритість до взаємодії та співпраці. Спостерігалось зростання інтересу до художнього слова, підвищення мотивації до читання та бажання брати участь у колективних творчих завданнях.

Участь у театральній діяльності сприяла:

- розвитку комунікативних умінь (уміння слухати інших, висловлювати власні думки, реагувати на репліки партнерів);
- удосконаленню мовленнєвої виразності (інтонація, темп, пауза, емоційне забарвлення голосу);
- формуванню навичок співпраці в групі (узгодження дій, взаємопідтримка, переживання спільного результату);
- розвитку творчої уяви і фантазії (самостійний пошук інтонаційних та пластичних рішень ролі).

Порівняльний аналіз даних констатувального і формувального етапів експерименту засвідчив позитивну динаміку показників за емоційним, когнітивним та комунікативним компонентами творчих здібностей. В експериментальній групі спостерігалось значно більше учнів із середнім та високим рівнями сформованості творчих умінь порівняно з контрольною групою, де театралізація використовувалася епізодично.

Отже, інтерактивні форми театральної-ігрової діяльності є ефективним засобом розвитку творчого потенціалу молодших школярів, оскільки забезпечують цілісність художньо-емоційного та особистісного досвіду дитини, стимулюють комунікативну активність і сприяють формуванню позитивного ставлення до колективної творчої діяльності.

Проведене дослідження дало змогу обґрунтувати ефективність використання форм театральної-ігрової діяльності на уроках мовно-літературної освітньої галузі у початковій школі. Театралізація виступає не лише засобом емоційного і художнього впливу на дитину, але й потужним інструментом розвитку її творчих і комунікативних здібностей. Участь у інсценізаціях спонукає учнів до активної мовленнєвої діяльності, сприяє формуванню виразного читання, розвитку фантазії, уяви, умінь перекладу та емоційного реагування.

Результати педагогічного експерименту підтвердили, що застосування інтерактивних форм театральної-ігрової діяльності забезпечує позитивну динаміку сформованості емоційного, інтелектуального та комунікативного компонентів творчих здібностей молодших школярів. В експериментальній групі спостерігалось підвищення активності учнів, зростання їх упевненості у власних можливостях, готовності взаємодіяти з однолітками, брати участь у колективних творчих завданнях.

Отже, театральна-ігрова діяльність є ефективним педагогічним засобом, який забезпечує гармонійний розвиток особистості молодшого школяра, формує у нього інтерес до художнього слова, підвищує якість читацької діяльності та сприяє становленню творчого потенціалу. Саме тому включення театралізованих ігор та інсценізацій в освітній процес початкової школи є методично доцільним та педагогічно обґрунтованим.

Театральна діяльність сприяє комплексному розвитку молодшого школяра, адже вона:

- формує *естетичний смак* і відчуття художньої міри;

- виконує важливі завдання *морального виховання* — через рольові ситуації дитина вчиться відрізняти добро і зло, співпереживати, відповідати за власні дії;
- розвиває *комунікативні якості*, активізуючи як вербальне, так і невербальне мовлення;
- виховує *силу волі*, уміння діяти цілеспрямовано й доводити справу до завершення;
- удосконалює *пам'ять, уяву, фантазію, ініціативність*, стимулює образне мислення;
- формує вміння створювати *монологічні та діалогічні висловлювання*, отже — розвиває зв'язне мовлення;
- забезпечує *позитивний емоційний стан*, що підсилює навчальну працездатність;
- навчає конструктивно вирішувати *конфліктні та рольові ситуації*;
- стимулює *творчу активність* і формує стійку мотивацію до навчальних успіхів.

Таким чином, театральна-ігрова діяльність виступає *потужним засобом розвитку творчого мислення* учнів початкових класів, оскільки поєднує інтелектуальні, емоційні та комунікативні прояви дитини, сприяє формуванню її індивідуального досвіду та творчої самореалізації.

ВИСНОВКИ

Ми проаналізували доробок провідних фахівців і визначили методичні умови ефективного використання ігрових прийомів театралізації:

—створення емоційно сприятливої атмосфери. Театралізація передбачає внутрішню свободу учня, сміливість висловлювати власні почуття та ідеї. Тому вчитель має забезпечити атмосферу довіри, підтримки, доброзичливості.

—поступове ускладнення театральних завдань. На початковому етапі доцільно застосовувати прості ігрові вправи: етюди, пантоміму, емоційні діалоги. Поступово учні переходять до інсценізацій, імпровізаційних сценок, вистав. Така система відповідає віковим можливостям дітей 6–10 років.

—врахування індивідуальних особливостей та рівня підготовленості учнів. Ролі мають відповідати здібностям та особистісній активності дітей. Сором'язливим дітям варто спершу пропонувати ролі із невеликою кількістю реплік або використання лялькового театру, який знімає психологічну напругу.

—співтворчість учителя та учнів. Важливо, щоб діти мали можливість пропонувати власну інтерпретацію образів, змінювати текст, додавати деталі оформлення. У такому випадку театралізація перетворюється на творчий процес, а не відтворення готового зразка.

—залучення різних видів мистецтва. Ефективним є поєднання слова, музики, руху, образотворчої діяльності (виготовлення масок, декорацій), що сприяє формуванню творчого досвіду і розвитку асоціативного мислення.

На уроках читання використовуються такі прийоми:

- читання за ролями;
- рольове озвучення діалогів та монологів як підготовчий етап до інсценізації твору;
- персоніфікація;
- інсценізація уривка твору;

- сценічно-ігрові вправи: сценічні етюди, пантоміма, складання словесного портрета героя;

- відтворення «внутрішнього стану героя» через міміку і жест;

- створення альтернативних кінцівок твору (творча імпровізація).

Застосування вчителем в освітньому процесі прийомів театралізації створює умови для комфортного й природного переходу молодших школярів від ігрової діяльності до навчальної, не руйнуючи їхню внутрішню потребу в грі та творчому самовираженні. Театрально-ігрові технології забезпечують простір, у якому дитина може діяти вільно, емоційно й усвідомлено, що суттєво підвищує її пізнавальну активність і внутрішню мотивацію.

Результати педагогічного експерименту переконливо довели, що використання інтерактивних форм театрально-ігрової діяльності сприяє стійкому зростанню рівня сформованості ключових компонентів творчих здібностей молодших школярів — *емоційного, інтелектуального та комунікативного*. Театрально-ігрова діяльність виступає дієвим інструментом розвитку творчого потенціалу молодших школярів і сприяє формуванню їхньої внутрішньої мотивації до навчання. Саме тому включення театралізованих ігор та інсценізацій в освітній процес початкової школи є методично доцільним та педагогічно обґрунтованим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Абрамович О. Теоретико-методологічні аспекти сучасної театральної педагогіки. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія : Сценічне мистецтво*. 2023. Т. 6, № 2. С. 153-166.
Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bknucassa_2023_6_2_7
2. Аматыєва О. П., Макарова Л. М. Театрально-ігрова діяльність як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Київ: Освіта, 2014. 146 с.
3. Артемова Л. В. Театр і гра. Вдома, у дитячому садку, в школі. Київ : Томірс, 2002. 291 с.
4. Амонашвілі Ш. Школа життя. Тбілісі: Мецніереба, 1989. 213 с.
5. Будянський В. І. Шкільний театр: навчальний посібник Суми : вид-во «Козацький вал», 2016. 184 с.
6. Валькевич Р. А. Сценічна культура у педагогічному просторі: Навч.-метод. посіб. Кіровоград : Центрально-Українське видавництво, 2005. 204с.
7. Вербицька С. М. Розвиток літературно-естетичної творчості молодших школярів. К., 2014. 112 с.
8. Вітченко А. О. Удосконалення літературного розвитку школярів 5-7 класів засобами театального мистецтва: автореф. дис... канд. пед. наук: К., 2001. 20 с.
9. ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/87-2018-%D0%BF>
10. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навчальний посібник. Київ : Центр учбової освітньої літератури, 2012. С. 204 –208.
11. Єлдінова С. М. Особливості театральної-ігрової діяльності в закладах дошкільної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць Дрогобицького державного*

- педагогічного університету імені Івана Франка* / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 71. Т. 1. С. 343–348. DOI http://www.aphn-journal.in.ua/archive/71_2024/part_1/53.pdf
- 12.Зімакова Л. В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціалізації учнів засобами театрального мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2004. 24 с.
- 13.Калініна Л. А. Розвиток естетичного смаку молодших школярів у діяльності аматорського дитячого театру ляльок: Автореф. дис... канд. пед. наук. К., 2007. 19с.
- 14.Калініченко Л.М. Формування творчого мислення молодших школярів: генеза ідей українських психологів і педагогів: навч. посіб. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 96 с. URL: https://knushop.com.ua/image/catalog/lira20230617/pdf/12397.pdf?srsId=AfmBOoprQH18UKvlttErug8cyYO_SxRZneVOIzcJDb3jkzdcOOIyIriT
- 15.Кругленко І.О. Роль сценічно-ігрової діяльності в літературно-творчому вихованні молодших школярів. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст.* 2009. Вип. XXI. С. 294-302.
- 16.Куцин Е.К Роль театральної-драматичної діяльності у розвитку молодшого школяра. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету: зб. наук. пр. / Ред. кол. : Коломієць А. М. (гол.ред.) та ін. Вінниця : Вид-во ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Випуск 59. 2019. С. 33-38. URL: http://dspace.s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/7166/1/The_%20role_%20of_%20theatrical_%20and_%20dramatic_%20activities*
- 17.Миропольська Н.Є. Формування художньої культури учнів загальноосвітньої школи засобами мистецтва слова: автореф. дис... д-ра. пед.наук. К., 2003. 42 с.

- 18.Моляко В. О., Музика О. Л. Здібності, творчість, обдарованість : теорія, методика, результати досліджень. Житомир, 2007. 319 с.
- 19.Моляко В. О. Проблеми творчого мислення в сучасних умовах . *Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності: матеріали XXII Всеукраїнської науково-практичної конференції, 24 травня 2022 року / за ред. В. О. Моляко. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2022. С. 6 -15.*
- 20.Моляко В. О., Ваганова Н. А., Гулько Ю. А. Особливості функціонування творчого мислення дітей в умовах інформаційної невизначеності. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Сер. Психологія. 2023. Вип. 1. С. 154–159.*
- 21.Москалець В.П. Сутність інтелекту, мислення, мовлення, свідомості як психофункціональних данностей. *Психологія і суспільство. 2014. № 4. С. 114 -131.*
- 22.Навчальні програми для 1-4 класів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalnaserednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
- 23.Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkola-compressed.pdf>;
- 24.Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Волощук В. О., 2017. 163 с.
- 25.Равлюк Т. Діагностика та раннє виявлення творчих здібностей учнів. *Вісник Львів. ун-ту. Серія педагогічна. 2005. Вип. 20. С.112-118.*
- 26.Руденко, Н., Ляниця, Б.-І. .Формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку засобами сюжетно-рольової гри. *Scientific Collection «InterConf». 2023 (154). С.176–179. URL:*

<https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/3322>

27. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості вчителя : навч. посіб. для студ. пед. вузів. К., 1994. 112 с.
28. Стратегії формування творчої особистості: методи, прийоми, форми: колективна монографія / авт. кол.: В. Г. Кремень, В. В. Ільїн, Є. Р. Борінштейн, М. С. Гальченко, М. В. Ліпін, Д. В. Погрібна, Н. В. Савчук, О. А. Федорчук. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. 320 с.
29. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. К, 1982. 288 с.
30. Тарасенко Г.С. Творчі ігри у виховній роботі з дітьми. *Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*. Навч.-метод. посіб. / за ред. Г.С. Тарасенко. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 320 с.
31. Татарин І. Елементи театралізації під час уроків літературного читання в початковій школі. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/62_2023/part_2/49.pdf
32. Твердовська О. В. Синергетичні засади формування творчого мислення особистості. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. Вип. 8 (27). С. 20–25.
33. Театр у школі: робота над виставою, репертуар / уклад. О.М. Ворожейкіна. Х. : Вид. група «Основа», 2012. 207 с.
34. Театральна діяльність як умова розвитку творчої особистості. *Технології соціально-педагогічної роботи* : навч. посіб. / [за заг. ред. А. Й. Капської] ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Укр. держ. центр соц. служб для молоді. Київ : [б. в.], 2000. С. 319–335.
35. Технології формування творчої особистості. Освітні технології : Навчально-методичний посібник / За ред. О.М. Пехоти. К., 2003. С. 109-128.

36. Тур О. М. Розвиток творчого мислення як важлива умова конкурентоздатності майбутніх фахівців. *Психологічні проблеми мислення* : матеріали XXI Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 травня 2021 року / за ред. В.О. Моляко. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2021. С. 78–83.
37. Турчин Т. Театральне мистецтво в практиці сучасної початкової школи *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*; (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя), 2021 (2). С. 57-63. URL: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2021-PP-2-57-63>
38. Федорук Н. С. Театралізовані ігри як засіб виховання дітей дошкільного віку. URL: <https://conference.pu.if.ua/forum/files/30112017/1/fedor.pdf>
39. Шахрай В. М. Організація театральної діяльності школярів як засобу їх соціального розвитку в процесі навчання. *Рідна школа*. 2012. № 1. С. 33–38.
40. Шахрай В.М. Формування ціннісних орієнтацій підлітків у діяльності дитячого театру: автореф. дис.... канд. пед. наук:13.00.07. К., 2003. 19 с.
41. Zhuang Yue. The empathy incubation effects of moral narrative theater: Socialization shaping of university students' personality cultivation through drama education environments URL: file:///C:/Users/eneyo/Downloads/The_empathy_incubation_effects_of_moral_narrative_.pdf

ДОДАТОК

Конспект уроку з використанням театральних ігрових методів

Клас: 2–3 клас

Тема: *“Світ емоцій та виразного мовлення”*

Тип уроку: комбінований, інтерактивно-ігровий

Мета:

1. Розвивати вміння емоційно і виразно читати, передавати настрій засобами голосу, міміки та жестів.
2. Формувати в учнів творче мислення та уяву через театральну ігрову діяльність.
3. Розвивати комунікативні вміння, навички взаємодії, вміння працювати в групах.
4. Виховувати доброзичливість, уміння вислухати партнера, емоційну чутливість.

Обладнання: картки з емоціями, короткі тексти/вірші, елементи костюмів (шапочки, стрічки), музичний супровід.

Хід уроку

1. Організаційний момент. “Емоційне привітання” (театралізована розминка)

Учитель пропонує дітям привітатися не звичайно, а “театральні”:

- привітання як у казковій феї,
- привітання як у сонного ведмедика,
- привітання як у веселого клоуна,
- привітання як у чемного героя.

Діти обирають “роль” і вітаються.

Мета: створити позитивний настрій, активізувати фантазію.

2. Актуалізація знань. Гра “Впізнай емоцію”

Учитель демонструє картки з емоціями: радість, здивування, страх, смуток, сором, впевненість.

Діти мають зобразити емоцію без слів — лише жестами та мімікою.

Інші учні відгадують.

Театральний метод: невербальна імпровізація.

3. Робота з текстом. “Оживляємо слова”

Учитель читає короткий уривок або вірш (наприклад, В. Сухомлинського, О. Сенатович, Л. Костенко — для початкової школи).

Завдання:

- визначити головний настрій тексту,
- обрати емоцію, з якою його треба прочитати,
- спробувати “театрально” передати уривок.

Учні читають по черзі:

- один учень читає,
- другий супроводжує текст жестами та мімікою.

Мета: розвиток виразного мовлення та координації в парі.

4. Театральна вправа “Предмет оживає”

Учитель дає дітям картки із зображеннями предметів:

парасолька, олівець, книжка, сонячний промінчик, дощова хмаринка.

Завдання:

1. уявити, що предмет ожив;
2. придумати 2–3 фрази від його імені;
3. зобразити характер рухом (повільний, швидкий, веселий, важкий, легкий).

Приклад:

– Я — парасолька! Я люблю рятувати від дощу!

– А я — промінчик! Я торкаюся щічок теплом!

Розвиток: творчого мислення, уяви, вміння імпровізувати.

5. Основна частина. Міні-інсценізація “Емоції розмовляють”

Клас ділиться на 3–4 групи. Кожна група отримує роль емоції:

- радість,

- смуток,
- здивування,
- страх,
- спокій.

Завдання групам:

1. Створити коротку сценку (1 хвилина), де “емоції” між собою спілкуються.
2. Передати кожен емоцію голосом, мімікою, рухами.
3. Використати 1 предмет-символ (стрічка, шапочка тощо).

Після показу клас обговорює:

- яка емоція була найвиразнішою?
- які жести допомогли передати настрій?
- що нового діти дізналися про емоції?

Методи: рольова гра, імпровізація, групова театралізація.

6. Рефлексія. “Мої театральні відкриття”

Учитель пропонує дітям висловитись:

- Що мені найбільше сподобалося на уроці?
- Яку емоцію мені було найцікавіше грати?
- Що я навчився/навчилася робити виразніше?
- Як театральна гра допомогла мені краще зрозуміти текст/емоції?

Учні кладуть картку з емоцією (“успіх”, “здивування”, “спокій”) у “скриньку вражень”.

7. Домашнє творче завдання (на вибір)

1. Намалювати свою “емоцію-друга” і написати 3 речення від її імені.
2. Створити міні-монолог “Я — олівець/книжка/краплинка”.
3. Підготувати коротку міні-інсценізацію з іграшкою.

(Вибір завдання — елемент індивідуалізації навчання.)